
Ronde 5

Eline Peeters
Tilburg University
Contact: e.a.m.p.peeters@tilburguniversity.edu

Op weg naar een intermediale literatuurdidactiek: inzichten over publiek auteurschap

1. Inleiding

Leerlingen moeten vandaag de dag hun weg zien te vinden in een complex mediavereenkomst waarin verschillende media razendsnel gecreëerd en beschikbaar gemaakt worden in een ‘*many-to-many network of networks*’ (Gillmor 2009). Hierdoor ontstaan er steeds weer nieuwe mogelijkheden om verhalen te vertellen. Om tot een actieve, kritische constructie van betekenis van deze verhalen te komen, moet men verschillende strategieën inzetten. Het is een taak van het onderwijs om jongeren op te leiden tot kritische mediagebruikers die beschikken over de kennis en vaardigheden die nodig zijn om in de toekomst deel te kunnen nemen aan onze samenleving (Watts Pailliotet e.a. 2000; Clemens 2021). Om te werken aan de mediale geletterdheid van jongeren moet het onderwijs zich volgens Semali & Watts Pailliotet (2018) richten op intermedialiteit: het begrijpen, analyseren en interpreteren van niet alleen geprinte media, maar ook van visuele, populaire en elektronische bronnen. Het gaat dan niet om een passieve bezigheid, maar om een actieve, kritische constructie van de betekenis van verhalen in onder andere boeken, films, televisie, websites of video’s. Door het literatuuronderwijs (bovenbouw havo/vwo) te verrijken met inzichten over publiek auteurschap

en de culturele en mediale context waarin literatuur functioneert, leren leerlingen op een kritische manier om te gaan met een grote variëteit aan bronnen. Ze gaan op een intermediale manier aan de slag met literatuur.

Literaire auteurs zetten allerlei media in om verhalen te vertellen en om zich te positioneren in het web van betekenissen dat de populaire cultuur is (Peeters & Bax 2023). Om succesvol te zijn binnen de huidige literaire cultuur presenteren veel auteurs zich als een publiek figuur. In kranten, op de radio en televisie en via sociale media laten ze zich uit over hun werk, hun eigen positie en hun persoonlijke leven. Daarnaast spreken auteurs zich zowel in hun literaire werk (gedichten, romans, verhalen, essays) als in de publieke ruimte (kranten, radio, televisie, digitale media) uit over maatschappelijke onderwerpen. De literatuur is daarmee steeds intensiever onderdeel geworden van de mediacultuur. Er is een bloeiend onderzoeksgebied ontstaan dat gericht is op (publiek) auteurschap, de auteur als mediafiguur en de manieren waarop auteurs zich in verschillende genres en mediacontexten uitdrukken en positioneren (Franssen 2010; Heynders 2016; Bax 2019; Honings & Jensen 2019; Bax 2024). Dit heeft echter nog nauwelijks weerslag gehad op het curriculum van het schoolvak Nederlands. Dat is een gemiste kans, want door de nadruk te leggen op de culturele en mediale context waarin literatuur functioneert, kunnen we op een samenhangende manier werken aan de literaire leesvaardigheid en mediale geletterdheid van leerlingen.

2. Een didactiek voor intermediaal literatuuronderwijs

Op basis van *Educational Design Research* ontwikkelen we een didactiek voor intermediaal literatuuronderwijs. We onderzoeken in hoeverre deze literaturodidactiek kan leiden tot een versterking van de bewuste literaire leesvaardigheid en de mediale geletterdheid van leerlingen in de bovenbouw (havo/vwo). In de didactiek staat het verwerven van inzichten over literatuur, auteurschap en intermedialiteit centraal. Het onderzoek naar literatuurhistorisch redeneren zal als basis dienen voor een didactiek ‘redeneren over intermediale literatuur’ (Bax & Mantingh 2019; Bax & van Keulen 2021). Een goede redeneerdidactiek vertrekt vanuit een aantal grote inzichten oftewel ‘big ideas’ (Mitchell e.a. 2017), die samenhang aanbrengen in de didactische module. Om leerlingen op te leiden tot bewuste lezers en mediawijze adolescenten, formuleren we inzichten, gebaseerd op de perspectieven van het Meesterschapsteam Nederlands (2021). Deze perspectieven richten zich op de meest essentiële kenmerken van het schoolvak Nederlands: taal, literatuur en communicatie vormen een systeem, zijn verbonden met individuen, worden bepaald door de sociaal-culturele omgeving en zijn veranderlijk (Meesterschapsteam Nederlands 2021). In de workshop zullen we deze inzichten formuleren aan de hand van de casus ‘Ilja Leonard Pfeijffer’.

3. Het intermediale schrijverschap van Ilja Leonard Pfeijffer

Ilja Leonard Pfeijffer weet hoe hij het spel van de literaire schrijver in de media moet spelen. Aan de hand van een mediageniek spel dat draait om imago en zelfpromotie construeert Pfeijffer in zijn literaire werk en in mediaoptredens een beeld van zichzelf. Daarbij speelt Pfeijffer met fictie en autobiografische informatie. Daarnaast toont Pfeijffer een sterk expliciet maatschappelijk engagement als publieke intellectueel. Pfeijffers publieke betrokkenheid blijkt vooral uit zijn aandacht voor de vluchtelingencrisis. Hij spreekt zich in zijn romans, gedichten en columns en op televisie, radio en sociale media uit over deze kwestie. Door de zeer persoonlijke levensverhalen van vluchtelingen te vertellen, reflecteert Pfeijffer op verschillende kwesties binnen het migratiedebat en roept hij op tot een humaner beleid (Bax 2019; Peeters & Bax 2023).

Welke inzichten kunnen leerlingen opdoen door te redeneren over het intermediale auteurschap van Pfeijffer?

1. Binnen *het systeemperspectief* zouden leerlingen het inzicht op kunnen doen dat bij het participeren in verschillende media (on)geschreven regels en codes een belangrijke rol spelen. Pfeijffer spreekt zich in verschillende media op verschillende manieren uit over de vluchtelingencrisis en deze manieren zijn gerelateerd aan de specifieke kenmerken van het medium. Door leerlingen deze media te laten vergelijken aan de hand van vertel- en argumentatietechnieken kunnen ze het inzicht verwerven dat media verschillende vormen van spreken vereisen en dat de regels en principes van het medium dit beïnvloeden. In het beste geval verwerven studenten zo het inzicht dat verschillende genres en media de werkelijkheid op verschillende manieren (re) presenteren.
2. Binnen *het individuele perspectief* kunnen leerlingen ontdekken dat verschillende lees-, schrijf-, spreek- en luisterprocessen een rol spelen bij het begrijpen, evalueren en waarderen van wat er gebeurt in literatuur en media. De casus 'Pfeijffer' lijkt bijzonder geschikt om te laten zien hoe verschillen in culturele, sociale, ethische en ideologische opvattingen van mediagebruikers hierbij een rol spelen. Dit perspectief zou ook inzichten kunnen omvatten in de rol van het individu dat de communicatie vormgeeft. Studenten kunnen bijvoorbeeld het inzicht verwerven dat een schrijver, als publiek figuur, strategisch handelt bij het produceren van verschillende uitingen en dat hij daarbij verschillende doelen kan nastreven.
3. Als leerlingen deze casus vanuit *een sociaal-cultureel perspectief* bekijken, kunnen ze het inzicht verwerven dat literatuur en auteurschap enerzijds afhankelijk zijn van de sociale, culturele, maatschappelijke en mediacontexten waarin ze functioneren en anderzijds dat ze deze contexten mede vormgeven. Studenten kunnen tot dat inzicht komen door teksten en uitspraken van Pfeijffer te bestuderen in de context

van het bredere maatschappelijke debat over het Europese en Nederlandse vluchtelingenbeleid.

4. Als we leerlingen, tot slot, vanuit *historisch perspectief* naar intermediale literatuur laten kijken, dan kunnen ze het inzicht verwerven dat literatuur en auteurschap veranderen in de loop van de tijd, onder meer door (maatschappelijke) conventies en door de opkomst van nieuwe media. Door het auteurschap van Pfeijffer te vergelijken met enkele historische casussen kunnen leerlingen het inzicht opdoen dat schrijvers zich door de eeuwen heen op verschillende manieren als publieke figuren gemanifesteerd hebben en daarvoor steeds andere media hebben ingezet.

Met deze intermediale literatuurdidactiek wordt gepoogd om bij te dragen aan het oplossen van enkele problemen binnen het schoolvak Nederlands en binnen het onderwijs in het algemeen. Allereerst speelt de voorgestelde didactiek in op de toenemende vraag naar kennis over onze mediacultuur, digitalisering en mediavaardigheden. Daarnaast willen we een bijdrage leveren om de leescrisis een halt toe te roepen (van Dijk e.a. 2022). Tot slot geeft het onderzoek gehoor aan de roep om een nieuwe invulling van het literatuuronderwijs, dat al jaren onder vuur ligt (Peeters & Bax 2023).

In de workshop op de HSN-conferentie presenteer ik de eerste ideeën voor een intermediale literatuurdidactiek. We gaan aan de slag met (literaire) tekstfragmenten en met mediaoptredens van Pfeijffer om te onderzoeken welke inzichten over intermediale literatuur en auteurschap leerlingen op kunnen doen. Daarnaast wordt de inzet in de lespraktijk besproken.

Referenties

- Bax, S. (2019). *De literatuur draait door. De schrijver in het mediatijdperk*. Amsterdam: Uitgeverij Prometheus B.V.
- Bax, S. (2024). *Schrijversmythen. Literatuur en schrijverschap tussen 1880 en 2020*. Amsterdam: Uitgeverij Prometheus B.V.
- Bax, S. & E. Mantingh (2019). “Tjeempie! ‘Wat zou er zijn met die moderne schrijvers?’: Literatuurhistorisch redeneren met Liesje in Luilletterland”. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 135 (2), p. 100-127.
- Bax, S. & R. van Keulen (2021). “Literatuurhistorisch redeneren. Hoe leerlingen met redeneerdidactiek literatuurhistorische inzichten kunnen verwerven”. In: *Kunstzone*, 4, p. 16-18.
- Clemens, J. (2021). ‘Digitale geletterdheid (deel 1): een uitdaging voor het (taal)onderwijs’. In: *Didactiek Nederlands – Handboek*. Online raadpleegbaar op: <https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/01/digitale-geletterdheid-deel-1-een-uit->

daging-voor-het-taalonderwijs.

- Franssen, G. (2010). "Literary Celebrity and the Discourse on Authorship in Dutch Literature". In: *Journal of Dutch Literature*, 1 (1), p. 91-113.
- Gillmor, D. (2009). 'Toward a (New) Media Literacy in a Media Saturated World'. In: Z. Papacharissi (red). *Journalism and Citizenship: New Agendas in Communication*. Abingdon: Taylor & Francis Group, p. 1-12.
- Heynders, O. (2016). *Writers as Public Intellectuals: Literature, Celebrity, Democracy*. London: Palgrave Macmillan.
- Honings, R. & L. Janssen (2019). *Romantici en revolutionairen. Literatuur en schrijverschap in de 18de en 19de eeuw*. Amsterdam: Prometheus Uitgeverij B.V.
- Meesterschapsteam Nederlands (2021). 'Bewuste geletterdheid in perspectief: kennis, vaardigheden en inzichten'. Online raadpleegbaar op: <https://neerlandistiek.nl/wp-content/uploads/2021/03/Bewuste-geletterdheid-in-perspectief-maart-2021-210321.pdf>.
- Mitchell, I., S. Keast, D. Panizzon & J. Mitchell (2017). "Using 'big ideas' to enhance teaching and student learning". In: *Teachers and teaching*, 23 (5), p. 596-610.
- Peeters, E. & S. Bax (2023). "Leren de wereld te lezen. Op weg naar een intermediale literatuurdidactiek". In: *Vooys*, 41 (4), p. 6-16.
- Semali L. & A. Watts Pailliotet (2018). 'Introduction. What is intermediality and why study it in U.S. schools?'. In: L. Semali & A. Pailliotet (red.). *Intermediality. The Teachers' Handbook of Critical Media Literacy*. New York: Routledge, p. 1-29.
- Watts Pailliotet, A., L. Semali, R. Rodenberg, J. Giles & S. Macaul (2000). Intermediality: Bridge to Critical Media Literacy. In: *The Reading Teacher*, 54 (2), p. 208-219.